

byggekunst i mur+betong

DE NÆRE TING

av Aina Dahle

Feriehus, konkurransebidrag 1923
Arkitekt: Kay Fisker maa

De nære ting kan være langt borte. Både i tid og rom. Forbilder holdes levende i tanken og i blikket. De er Inspirasjonskilder for oss alle. Jeg hadde ikke kunnet tegne hytta mi på Tjøme uten vissheten om at kritikere som Harald Hille, min arbeidsgiver i 1968, ville henge over skuldrene mine. Hva gjør du der, unge mann?

Egen hytte, Tjøme, 1982-84

Å tegne for seg selv, er veldig, veldig nært. Slitsomt og nervepirrende, men gøy. Forbildene for hytta var murarkitektene Kay Fisker, Mario Botta, Mario Campi og trehusarkitektene Reidar Lund og Wenche Selmer. Og trønderlånene og de vest-

foldske uthus. Og langt der bak, Palladio og Kahn. Over skuldrene mine hang tegl- og betongarkitektene Harald Hille og Geir Grung, og lærerne mine, særlig Dolf Schnebli. Bli dette bra? Går dette an?

Tårnet kom til i 1988. Tårnhjelmen fra den gang er erstattet med en mer anvendelig topp og blitt til drivhus på plenen. Revisjon og reparasjon i 2016 ble gjennomført under parolen 'Reparere, ikke prosjektere' diktet av eldstesønnen. Det snekkeren ikke fikset, fikset maleren. Heldigvis er tomten en hemmelighetsfull hage, en bortgjemt glenne. Den veier opp feil og mangler. Hytta selv er skiltet mellom det private og det offentlige. Byplangrepet er et svar på kvaliteter som gjenfinnes på tomten og underdeler denne i utsikt, nærsikt, sol

og skygge, de mange uteplasser. Alt man trenger på et sommersted. Ly for sydvesten. Og ro og mulig stillhet.

Feriehus, konkurransebidrag 1923

ARKITEKT: KAY FISKER MAA

Kompakt plan. Knappe detaljer.

Det danske hus er murt, men kan også transformeres i materialet tre som her, og i hytta mi som absolutt har de sluttede formene til murhus som forbilde og utgangspunkt. Her boltrer læremesteren seg på et minimumsareal.

Egen hytte, Tjøme, 1982-84
Arkitekt: Einar Dahle MNAL

Den kaleidoskopiske og kommenterende byggekunstspalten er signert Aina Dahle.

Aina er også kjent som Einar Dahle og har siden 1987 skrevet mer enn hundre arkitekturspalter i Mur/m+b. Dahle er diplomarkitekt fra ETH-Zürich, har egen praksis i Oslo, har vært professor ved AHO, Arkitektur- og designhøgskolen i Oslo og gjesteprofessor ved RWTH-Aachen. Hun reiser mye og gjerne, maler akvareller og tenker og snakker fritt og høyt: noe blir det aforismer av.

Foto: B. Dahle

Aarhus universitet, 1931–33
Arkitekt: Fisker, Stegmann, Møller.

Foto: Lars Kruse, Aarhus Universitet

Funksjonalistisk hygge og hyttekos på Sørlandet
Arkitekt: Reidar Lund

Foto: ukjent

Aarhus universitet, 1931–33

ARKITEKT: FISKER, STEGMANN,
MØLLER

Sammen med C. F. Møller og Povl Stegmann vant Kay Fisker konkurransen om Aarhus universitet i 1931. De første bygninger sto ferdig i 1933 og fulgte følgende mal: gul tegl på vegger og terrasser, gule teglpanner på saltak med 30 grader. Etter 1933 står C. F. Møller alene for utførelsen, men malen gjelder den dag i dag ved utvidelser, tilbygg og ombygging. Enklere kan det ikke bli, heller ikke bedre.

Funksjonalistisk hyttekos på Sørlandet (Lyngørfjorden/Hagefjorden)

ARKITEKT: REIDAR LUND

Arkitektens egen hytte i Bjønsekilen på Borøya er en enkel og vakker med gode proporsjoner.

Sammen med Guro Andenæs og Reidar Eckhoff kjøpte jeg Reidar Lunds kontor av enken i 1979. Signe Lund kunne fortelle om de mange turene med sin arkitekt-ektemann. Og om hvordan, overraskende nok, funksjonalisten Reidar Lund hadde for vane å måle opp alle smårutede vinduer

han kom over i gamle hus. Dermed lærte vi unge ett og annet om dimensjoner og proporsjoner. Jeg lærte for min del også om det langsmale to-etasjes sommerhuset med 30 graders saltak med loggia i gavlen, store sammenhengende panelte vegger med store åpninger som (glass-) felt og små hull (vinduer). Men jeg klarte ikke å gjøre dem smårutet. Det har jeg fått til siden, for andre. De smårutede vinduene binder fasadens lys – ikke lys (i en Kahn-forståelse av masse-void) sammen til en kontinuerlig flate.

Reidar Lund (1908–1978) drev praksis med Arne Pedersen (1897–1951). Wenche Selmer var ansatt hos arkitektene mellom 1948–1954 i forbindelse med konkurransen og byggingen av Det norske studenthuset i Paris i blank, rød tegl og trespon på baldakinen over inngangen.

Sommerhus på Sørlandet og boliger i Oslo

ARKITEKT: WENCHE SELMER

Wenche Selmer seilte hver sommer med sin mann Jens Selmer fra Oslo til Beltesholmen utenfor Brekkestø. Slik slapp de de grusomme køene på 'Sørlandske'.

Men noen ganger ble vinden for sterk, og sommeren 1979 søkte to svenske 'tupperware-båter', deres Albin og vår Maxi, nødhavn nord på Ferjeodden på Tjøme. Når sydvesten blir sterk kuling går man ikke rundt Tønsberg tønne, heller ikke Svenner og Rakke. Man søker ly. Det var vårt første møte. Jeg hadde en fordel fremfor henne, for jeg visste hvem hun var. Senere skulle hun ansette meg som timelærer på Bygg 1 på AHO. En herlig tid.

Wenche Selmer var like mye påvirket av Reidar Lund som Knut Knutsen. Reidar Lund var lærer på 'krisekurset' og hodehettet den unge, dyktige og profilerte arkitekten til kontoret. Hun kunne dessuten fransk, var født i Paris og hadde praksis i byen etter eksamen. Men altså, som Knut Knutsen søkte også Wenche Selmer, som Reidar Lund, det enkle og ukompliserte i byggemåte og uttrykk. Hennes hus er likefullt komplekse og rike. Weekendhytta på Ringkollen er ett eksempel på en god og enkel planløsning, et rikt grunnriss som tillater flerbruk av rom og soner. Og siden dette er en mur- og betongspalte, må det understrekes at om hennes aldri så mye

var enkle trehus, var takene tekket med teglplanner og fundamentene, grunnmuren og peisene i ubrennbare, holdbare materialer i sin egenfarge og egenstruktur, altså en ren brutalisme.

Det tok mange år og en reise til Tessin i Sveits før Wenche Selmer pusset sine murer eller malte sine panelte flater, enn si: brukte malte gipsplater i sine interiører.

Som hos Frank Lloyd Wright, Frederik Konow Lund, Edwin Lutyens m.fl.: Ildstedet er husets hjerte. Her samles man om kvelden rundt bålet. Her går strømmen av energi fra bål til mennesker og dem imellom. Og husene får tyngde, kraft og retning.

Kilde: Boken Wenche Selmer – omtankens arkitektur, en biografi, Elisabeth Tostrup 2002 (orfeus forlag)

Sommerhus Giertsen, Godøysund, Sunnhordland, 1919, utvidelse 1951

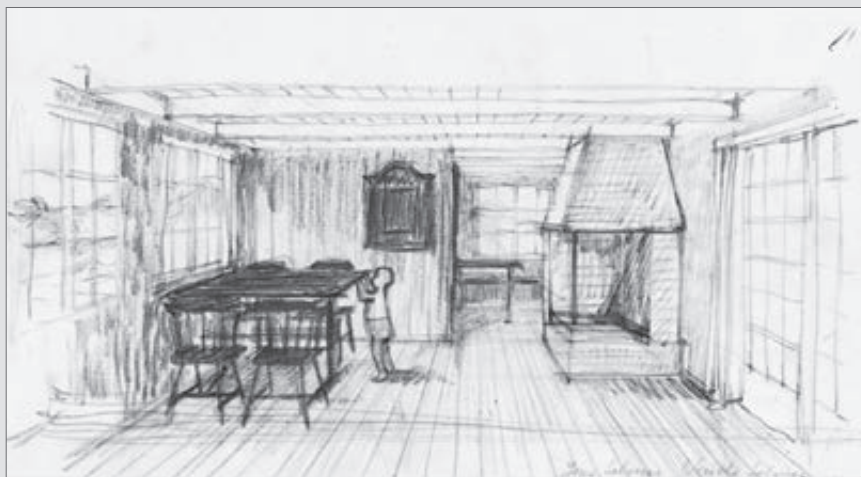
ARKITEKT: FREDERIK KONOW LUND

Et stort hus med et lite program. Grunnrisset er et sjeldent vakkert og ledig eksempel på arkitektens fortolkning og bruk av planelementer fra grunnrissene i Frank Lloyd Wrights prærie-hus.

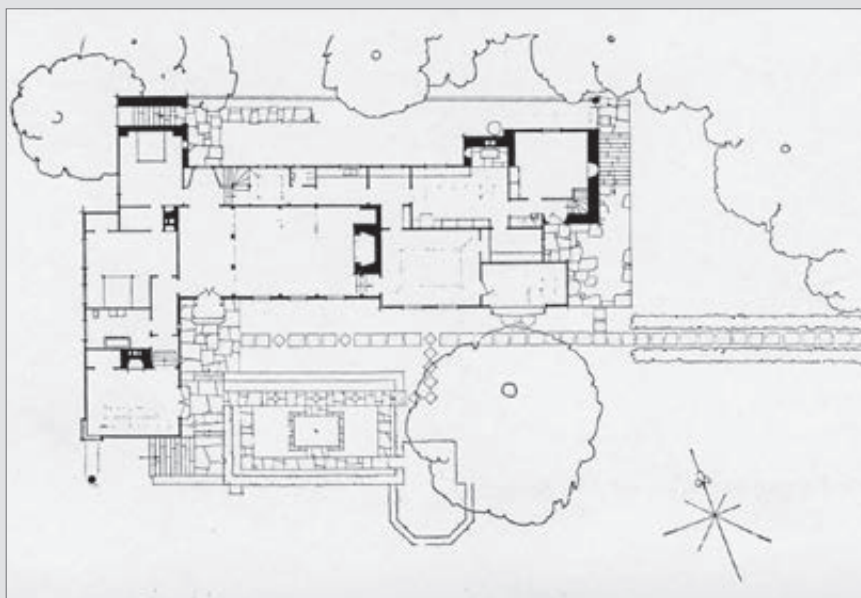
Huset er lagt slik i terrenget at landskapet forsterkes og beskrives av hus, murer og platåer. Norske hus hadde som regel høye grunnmurer mot dalen og oppsiden av tunet for å sikre et noenlunde flatt gårdstun og plass til tuntreet. Kommuner som opererer med lavere gesimshøyder og mønehøyder enn plan- og bygningsloven har ikke forstått norsk byggeskikk og ødelegger gang på gang hus og landskap som kunne vært i vakker dialog, ikke deprimert undertrykket av uforstand og misforstått høydeskrekk.

Og Frederik Konow Lund: Vestlandsk natur, norsk variant av Arts- and Craft er et glimrende eksempel. Han hadde da også Sir Edwin Lutyens som sitt store forbilde og lærte av ham at 'Vann renner nedover', tilstrekkelig kunnskap for å bli en dyktig arkitekt. Poenget er ikke å bli berømt, men å dyktiggjøre seg.

Kilde: Boken Frederik Konow Lund – arkitekten som moret seg – en biografi av Ulf Grønvold (red) 1998.

Øverst: sommerhus på Sørlandet. Nederst: eget hus i Oslo
Arkitekt: Wenche Selmer

Sommerhus Giertsen, Godøysund, Tysnes, Sunnhordland, 1919, utvidelse 1951
Arkitekt: Frederik Konow Lund

Enebolig
i en olivenlund

Morcote, Tessin, Sveits,
2015

WESPI, DE MEURON, ROMEO
ARKITEKTER, MORCOTE

m+b har vist flere hus av disse tessinar-kitektene det siste tiåret. Med dette huset har de bevist sin posisjon blant dem som holder igjen når presset blir for stort. For det blir det for alle, også for dem som det ser ut til å gå lett for.

Hva gjør man når byggherren ønsker en overdekket, stor terrasse og du vet at det vil ta lyset fra rommene innenfor? Se her. Inne som ute holder de igjen. Tilbakeholdent og bærekraftig fremstår huset med kun det som er nødvendig for at livet skal finne sted. Lite fotavtrykk, få tekniske duppeditter som før eller siden går i stykker. Alt som går rundt, går sundt, sa Knut Knutsen.

Plan 1. etasje

Snitt a-a

Snitt b-b

Snitt c-c

Snitt d-d

Det vakreste er at panoramautsikten mot Luganosjøen reduseres til et skråblikk gjennom terrassen med det ene oliventre som også finnes i de to gårdsrommene som gir lys til soverommene. Og rundt omkring en olivenlund. Nær jorden-kontakt.

Kilde: TEC 21, arkitekten
Foto: Hannes Henz

Kraftstasjonens gamle teglfasade er tett og massiv med felter og hull som tar inn lys. Den har nå fått en nabo med perforert teglfasade

Tate Modern – The Switch

tilbygg, London, 2016

ARKITEKT: HDM, HERZOG & DE MEURON, BASEL

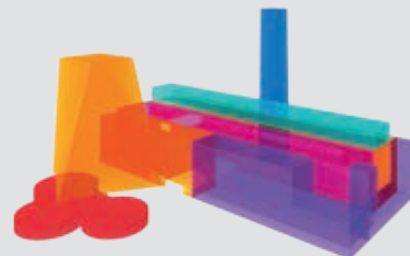
Museer trenger en pyramide. Louvre har fått en. Nå følger Tate Modern med en avkortet versjon av samme, med meanderknekte fasadeflater.

Tate Modern ble innviet i år 2000 og tok bolig i den tidligere Bankside Power Station på nordre Southwark for enden av Millenium Bridge, ikke langt fra Shakespeare's Globe.

På baksiden av den tidligere turbinhallen er et 65 meter høyt tilbygg reist. Høyden tilsvarer tjue vanlige boligetasjer, men dette huset har adstadiige mål for sin virksomhet og fordeler sin høyde på ti etasjer. Tilbygget har økt utstillingsarealet med seksti prosent og gjort museet enda mer attraktivt for samtidskunsten bak sin perforerte fasade. En fasade som arkitek-

Det gikk med 336 000 teglstein som ikke hadde annen funksjon enn det vakre, det splintrede lys og den svalende skygge

tene i 2007 opprinnelig anmeldte med et gitter av 'isblokker', et konsept arkitekterne etter hvert selv tvilte på. De hadde nok andre prosjekter i perioden som krevde sitt og var hardt kjørt.

Kraftstasjonens gamle teglfasade er tett og massiv med felter og hull som tar inn lys. Denne har nå fått en 'nabo' med perforert teglfasade bæret av et påhengsystem av betongbjelker. Den 65 meter høye betongstrukturen bærer således det synlige gitter bestående av to teglstein, en lys og en mørk, på flasken, forskjøvet slik at hullet blir kvadratisk om baksiden er tett er åpen. Slik oppstår et vakkert spill av lys og skygge som splittes av sammenhengende vindusbånd i ulike lengder og som følger fasadeflatenes

Solskjerming om dagen blir til en glødende lampe i mørket

knekk. Solskjerming om dagen blir til en glødende lampe i mørket.

På taket ser man 360 grader ut over byen, i sydøst aner man Brexit. Det gikk med 336 000 teglstein som ikke hadde annen funksjon enn det vakre, det splintrede lys og den svalende skygge, akkurat som om ikke det var nok!

Alle trenger en grav. «Hvor mye jord trenger et menneske?», spurte Leo Tolstoj. Svaret er seks fot!

Kilde: www.herzogdemeuron.com
Foto: ©Iwan Baan, Herzog & de Meuron

Studentboliger

Syddansk Universitet i Odense

2016

ARKITEKT: C.F. MØLLER

I en tid med eksploderende boligpriser og med altfor få studentboliger på markedet i Norge, kan det være betimelig å kaste et blikk til Danmark og hva SUD, Syddansk Universitet i Odense har klart på frembringe for sine studenter.

Tre sammenkoblede tårn på 15 etasjer er blitt boliger for 250 studenter. 21 studenthybler/rom er samlet i tre grupper med fellesarealer i sentrum omkring heis- og trappekjerner som en 'wankelmotor'. Fellesarealene får lys og utsikt via loggiaer i tre retninger, mot byen, mot universitet, mot landskapet. Slik sikres transparens og attraktive siktlinjer.

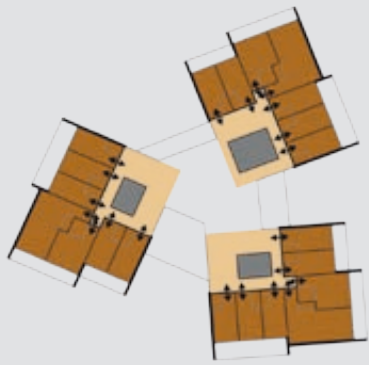
Boligene ligger i ytterkant med private balkonger godt skjermet for innsyn, dette som følge av bygningenes vridning og vending.

Balkongene gir god solavskjerming, noe som bidrar til en betydelig energioptimalisering. Den samme er sikret ved bruk av lavenergi-kode 2020 som ikke bare krever god isolasjon, lufttette konstruksjoner, naturlig kryssventilasjon, gjenbruk av

Hyblene ligger i ytterkant med private balkonger godt skjermet for innsyn. Hver bolig/student er utstyrt med en sykkel.

Hyblene er samlet i tre grupper

Fellesrom i hver gruppe – og i senter av gruppene

Alle hybler og fellesrom har balkonger og utsikt

Gjennomsyn og siktlinj

Uteoppholdsareal og fellesrom med utsikt 360 grader – ikke helt den daglige orden man er vant til for studenter, som ofte forvares i små, trange bokser

spillvann, men også at hver bolig/student er utstyrt med en sykkel, samtidig som offentlig kommunikasjon er slik utbygd at privatbil ikke er nødvendig/ønskelig.

Betongkonstruksjonens termiske lagringskapasitet bidrar til det gode energiregnskap, samtidig som byggemetoden er rasjonell, branntrygg og holdbar.

Bygningen besitter arkitektoniske kvaliteter en masse, i sitt ytre uttrykk, i sin romlige organisering med gode sosiale møteplasser på bakkeplan, oppover i etasjene og på toppen med uteoppholdsareal og fellesrom med utsikt 360 grader. Det er ikke helt den daglige orden man er vant til for studenter, som oftest forvares de i små, trange bokser.

Kilde: www.cfmoller.com
Foto: Torben Eskerod og Julian Weyer (n. side 66), utlånt av arkitekten

Plan 12. etasje

Fasadene er plassstøpt i farget betong

The Hepworth Wakefield
kunstmuseum West Yorkshire,
England, 2011

ARKITEKT: DAVID CHIPPERFIELD, LONDON

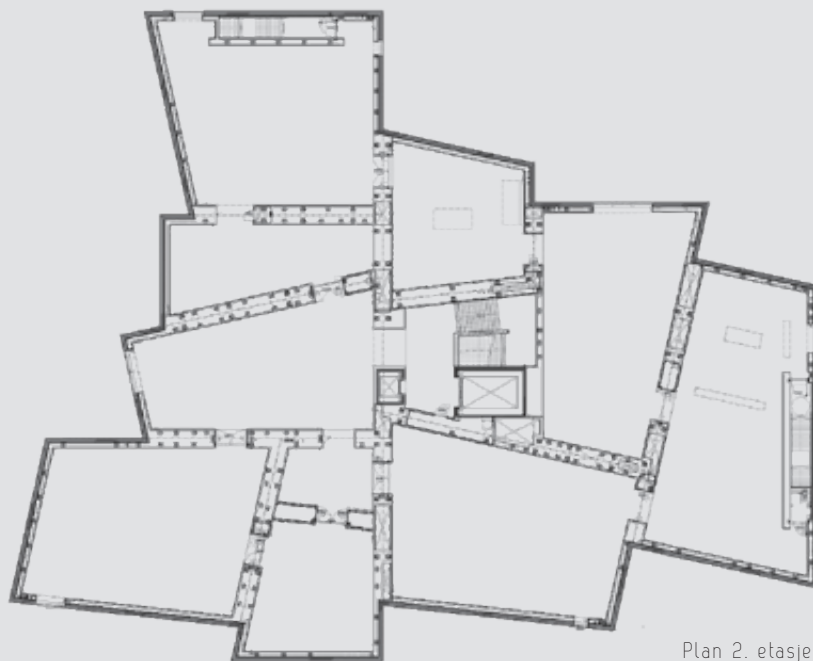

En akkurat passe stor by litt sør for Leeds, allerede i middelalderen kalt den lykkelige by fordi den hadde god tilgang på fisk, både fra havet i øst og elven Calder som renner igjennom byen.

Et midtpunkt i den industrielle revolusjon med bygninger som hentet kraft fra elven. Som slike bygninger som av naturlige årsaker ligger med minst én vegg i vannet, ligger også dette galleriet nede i vannet med tåen, som inneholdt det et møllehjul.

Billedhugger Barbara Hepworth ble født i Wakefield i 1903, og galleriet er reist til hennes ære og byen berømmelse. Dette er en innenfra-og-ut-bygning. Fasaden er et direkte resultat av planen og rommenes høyde og omsluttende vegger, deres distribusjon og planens disposisjon. Takflatene følger himlingene inne. Ingen vegger er parallelle. Åpningene i fasaden varierer og er avhengig av rommet, det som utstilles og hvordan det best korresponderer med omgivelsene som utsikt osv.

Plan 2. etasje

Plan 1. etasje

1. etasje inneholder vestibyle, resepsjon, lager, undervisningsrom og auditorium. De omsluttende vegger bærer rommene over. En sentral lukket trapp med overlys bringer deg opp til hovedetasjen, som består av koblete rom i en romlig sekvens som muliggjør tilfeldige, appetittvekkende siktlinjer. Fasadene er støpt in situ.

Kilde: www.davidchipperfield.co.uk
Foto: Iwan Baan og Hufton+Crow
– utlånt av museet